



XXI ASR BOSHIDA SAUDIYA ARABISTONI: DAVLAT VA RIVOJLANISH MASALALARI (VISION 2030 DASTURI MISOLIDA)

Azimov Komil Sarvarovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent, arabshunos

Telefon raqam: +998931803443

Mavlonova Gulmira Mirzohid qizi

Toshkent Davlat Sharqshunoslik Universiteti

Magistratura Tarix yo'nalishi 1-kurs talabasi

E-mail: mavlonovagulmer@gmail.com

Web of Science ResearcherIDOKS-9005-2025

<https://orcid.org/0009-0003-0926-8302>

Telefon raqam: +998947193099

Anotatsiya: Ushbu maqolada XXI asr boshlarida Saudiya Arabistoni Qirolligining davlat va rivojlanish masalalariga bag'ishlangan. Saudiya Vision 2030 dasturi doirasida Qirollik neftga qaramlikdan voz kechish, xususiy sektorni rivojlantirish, xorijiy bevosita investitsiyalarni jalb etish hamda neft-tashqari tarmoqlar — turizm, ishlab chiqarish, qayta tiklanuvchi energiyani rivojlantirishga qaratilgan strategik bosqichlarni boshlab berdi. Maqolda rivojlanishda duch kelinayotgan muammolar, masalan, inson kapitali tayyorlash, aholiga imkoniyatlarning teng taqsimlanishi, jamoat institutlarini zamonaviylashtirish masalalari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: iqtisodiy diversifikatsiya, neftga qaramlik, neftdan tashqari sektor, bevosita investitsiya,, ijtimoiy islohot,, jamoat institutlarini modernizatsiyalash,qayta tiklanuvchi energiya, turizm sektori, strategik ramka

Abstract: This explores the state and development issues of the Kingdom of Saudi Arabia in the early 21st century, focusing on key dimensions of economic diversification, social reform, and governance transformation. Under the umbrella



of Saudi Vision 2030 the Kingdom has pursued a strategic shift away from oil dependency by promoting private-sector growth, foreign direct investment, and the development of non-oil sectors such as tourism, manufacturing, and renewable energy. This work also discusses ongoing challenges: balancing rapid growth with local human-capital development, ensuring inclusive access to benefits, and modernising public institutions for improved effectiveness and accountability.

Key words: *economic diversification, oil dependency, non-oil sector, social reform, governance transformation, human capital development, public institution modernisation, renewable energy, tourism sector, strategic framework*

Adabiyotlar tahlili: Vision 2030 dasturi 2016-yilda e'lon qilinganligi sababli, bu mavzuni yorituvchi ilmiy asarlar 2017-yildan boshlab nashr etila boshladi. Quyida bu yo'nalishdagi asosiy tadqiqotlar tahlil qilinadi. Mohamed Ramady ning 21-asrda Saudiya Arabistoni iqtisodiyoti kitobi 2021-yilda yozilgan. Kitobda Vision 2030 ning iqtisodiy tomonini tahlil qiladi, masalan, Saudiya Arabistonida ishsizlikni tushirish, xususiy sektor ulushini ko'tarish haqida. Shuningdek, suv taqchilligi va iqlim o'zgarishi kabi ekologik muammolar ham yoritilgan. Kitobda pandemiyaning iqtisodiyotga ta'siri ham bayon etilgan.

Carnegie Endowment va Chatham House tadqiqot markazlari tomonidan 2018-2020-yillarda nashr etilgan maqolalar ayollar huquqlarining kengayishi, ko'ngilochar sanoatning rivojlanishi va ijtimoiy hayotdagi o'zgarishlarni tahlil qiladi. Bu tadqiqotlarda 2018-yilda ayollarga haydash huquqining berilishi, kinotetrlar ochilishi va musiqiy tadbirlar tashkil etilishi kabi muhim voqealar ko'rib chiqilgan. Tadqiqotchilar an'anaviy qadriyatlar va zamonaviy islohotlar o'rtasidagi muvozanatni baholashga harakat qilishgan.

Mohammed Nuruzzaman ning "Saudi Arabistonida Vision 2030 dasturi: islohotlar va ularning qiyinchiliklari haqida 2023-yilgi maqola Vision 2030 ning islohotlarini (ta'lim, sog'liqni saqlash, suv ta'minoti) tahlil qiladi. Iqtisodiy diversifikatsiya uchun 9 sektor (masalan, konchilik, turizm) belgilangan, ammo diniy



qarshilik va byurokratik to'siqlar muammo bo'layotganini bayon etgan. U markazlashgan tizim va korrupsiya islohotlarni sekinlashtirayotganini tahlil qiladi.

Kirish. Saudiya Arabistoni Yaqin Sharqda joylashgan neftga boy davlat sifatida XX asr oxiriga qadar asosan karbon-energiya eksportiga tayangan iqtisodiy modelga ega edi. Biroq global neft bozori o'zgaruvchanligi, energiya xavfsizligi va iqlim siyosatlarining qayta shakllanishi fonida mamlakat 2016-yilda ishga tushirgan Vision 2030 Dasturi orqali iqtisodiy diversifikatsiya, xususiy sektorni rivojlantirish va yashash sifatini oshirish kabi keng qamrovli maqsadlarni belgiladi. Bu o'zgarishlar mamlakat oldida yangi imkoniyatlar yaratsa-da, bir qator murakkab muammolarni ham yuzaga keltirmoqda.

Bularga yoshlar bandligini ta'minlash, infratuzilma va ijtimoiy sohalarni modernizatsiya qilish, neftga qaramlikni sezilarli kamaytirish va global bozorlar bilan raqobatlashish kabi sohalarni kiritsak bo'ladi. Shu bois, Saudiya Arabistonida davlat va rivojlanish muammolarini chuqur tahlil qilish zamon talabiga aylanmoqda. Ushbu maqolada davlatning rivojlanish strategiyalari, erishilgan ijobiy yutuqlari hamda duch kelayotgan to'siqlari ko'rib chiqiladi. Ayniqsa, neftdan tashqari sektorlarga yo'naltirilgan iqtisodiy model, investitsiyalar va malakali inson resurslarini shakllantirish jarayonlari tahlil qilinadi.

Metodologiya. Ushbu tadqiqot ishida Saudiya Arabistonining Vision 2030 strategiyasi doirasida raqamli transformatsiya jarayonlarini o'rganish uchun keng qamrovli metodologiya qo'llanildi. Dastlab, raqamli transformatsiya, tashkiliy strategiyalar va Vision 2030 dasturiga oid ilmiy adabiyotlar, tadqiqot maqolalari va hisobotlar to'plandi. Keyinchalik, Saudiya Arabistoni hukumati tomonidan chop etilgan rasmiy hujjatlar, qonunchilik hujjatlari va davlat dasturlari batafsil o'rganildi. To'plangan materiallar tematik tahlil usuli orqali o'rganildi va asosiy yo'nalishlar, tendentsiyalar hamda muammolar aniqlandi. Qiyosiy tahlil metodi yordamida turli tashkilotlarning raqamli transformatsiya strategiyalari solishtirildi va ularning samaradorligi baholandi. Saudiya Arabistoni tashkilotlaridan olingan amaliy misollar chuqur tahlil qilindi. Har bir misoldagi strategiyalar, qiyinchiliklar va



olingan natijalar ko'rib chiqildi. Nihoyat, tadqiqot natijalari raqamli transformatsiya va Vision 2030 bo'yicha taniqli mutaxassislar tomonidan baholandi va ilmiy asosliligi ta'minlandi.

Dasturning qabul qilinishi va asosiy yo'nalishlari

Vision 2030 dasturi Saudiya Arabistoni tomonidan boshlangan hukumat dasturi bo'lib, unda davlatni iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy jihatdan diversifikatsiya qilishga e'tibor qaratilgan. Bu loyiha valiahd shahzoda Muhammad bin Salmon tomonidan 2016-yil 25-aprelda e'lon qilingan. (Rashad, 2016)

Saudiya Arabistonining neftga qaramligini kamaytirishga qaratilgan sa'y-harakatlarga qaramay, 2022 yil holatiga ko'ra, Saudiya Arabistoni yalpi ichki mahsulot (YaIM), moliyaviy daromadlar va eksportga qo'shgan hissasi bilan o'lchanadigan neft daromadlariga qattiq bog'liq bo'lib qolmoqda. Neft Saudiya yalpi ichki mahsulotining taxminan 40% va fiskal daromadining 75% ni tashkil qilgan. Aynan neftga qaramlikni tugatish va yangi sohalarni rivojlantirish uchun bu dastur ishga tushurildi. Vision 2030 dasturining uchta asosiy ustuni bor:

- mamlakatni "arab va islom dunyosining yuragi" ga aylantirish,
- global sarmoyaviy kuchga aylanish
- mamlakat joylashuvini Afro-Yevrosiyoni bog'lovchi markazga

aylantirish (Ramady, 2024)

Saudi Vision 2030 diversifikatsiya va raqobatbardoshlikni oshirish maqsadlarini

belgilaydi. U 2030 yilgacha erishilishi kerak bo'lgan aniq maqsadlarnibelgilaydigan uchta asosiy mavzu atrofida qurilgan:

- Jonli jamiyat - urbanizatsiya, madaniyat va ko'ngilochar dasturlar, sport, Umra , YUNESKO merosi ob'ektlari
- Rivojlanayotgan iqtisodiyot – bandlik, mehnatdagi ayollar, xalqaro raqobatbardoshlik, davlat investitsiya fondi, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar



➤ Maqsadli davlat – neftdan boshqa sohalar daromadlarini oshirish, hukumat samaradorligi, elektron hukumat, uy xo'jaliklarining jamg'armalari va daromadlari, notijorat tashkilotlarini qo'llab-quvvatlash

Vision 2030ning strategik maqsadlari va maqsadlariga erishish uchun Vision Realization Programs (VRPs) deb nomlangan o'n uchta dastur tashkil etildi. VRPlar 2017-yil 24-aprelda Iqtisodiy va taraqqiyot masalalari kengashi (CEDA) tomonidan taqdim etilgan: Bularga hayot sifati dasturi, moliyaviy sektorni rivojlantirish dasturi, uy-joy dasturi, fiskal balans dasturi, milliy transformatsiya dasturi, davlat investitsiya fondi dasturi, xususiylashtirish dasturi, milliy kompaniyalarni rag'batlantirish dasturi, sanoatni rivojlantirish va logistika milliy dasturi, strategik hamkorlik dasturi, haj va umra dasturi, inson kapitalini rivojlantirish dasturi, Saudiya xarakterini boyitish dasturi. (Nuruzzamon, 2023)

Dastur yuzasidan amalga oshirilgan islohotlar

2017-yilning boshida Saudiya Arabistoni davlat maktablari 2017-yilning kuzidan boshlab o'g'il bolalar va qizlar uchun jismoniy tarbiya darslarini taklif qilishlarini e'lon qildi. O'sha yilning oxirida shtat ayollarga sport tadbirlarida, jumladan, sport stadionlari ichida qatnashishlariga ruxsat berishini e'lon qildi. 2017-yil 26-sentyabrda ayollarga transport vositalarini boshqarish huquqini beruvchi qirollik farmoni e'lon qilindi, bu 2018-yil iyun oyidan kuchga kirgan. (Xabbard, 2019)

Ayollar farovonligi uchun qonunga o'zgartirishlar kiritilgan bo'lsa-da, ba'zilar hali ham ko'proq erkinliklarga erishish kerakligini ta'kidlaydilar. 2019 yilda hukumatga asoslangan Absher veb-ilovasi OAV e'tiborini tortdi va qirollik ayollarining harakatini kuzatib borishi uchun tanqid qilindi. Erkaklar vasiylik tizimini targ'ib qiluvchi ilova ayollarning qayerda va qachon sayohat qilishi mumkinligini ko'rsatib, erkaklarga ayollar hayotini raqamli boshqarish imkonini beradi. Agar ayol chegarada pasportidan foydalansa, ilova erkaklar telefonlariga ham ogohlantirishlar yuboradi.



Yevropa Parlamenti va Amerika Qo'shma Shtatlari Kongressi ilovani qoraladi va Qirollikni erkaklar vasiylik tizimini bekor qilishga chaqirdi. 2019-yil avgust oyida Saudiya Arabistoni ayollar uchun sayohat cheklovlarini bekor qildi va 21 yoshdan oshganlarga ko'proq nazoratni berdi. Saudiya Arabistoni modernizatsiya qilish rejasining bir qismi sifatida ayollar huquqlari va gender tengligini oshirishga qaratilgan o'zgarishlarni qabul qildi. (Vivian, 2022) Biroq, inson huquqlari guruhlarini mamlakatning barcha sa'y-harakatlari jiddiy emasligini va inson huquqlari holatini yaxshilash uchun olib borayotgan oqlash kampaniyasiga to'g'ri kelishini ta'kidlagan holda tanqid qilinmoqda.

Vision 2030 dasturining amalga oshirilishidagi muammolari va ba'zi yechimlari

Vision 2030 dasturining amalga oshirilish jarayonida muayyan natijalarga erishilgan bo'lsa-da, uni to'liq amalga oshirish yo'lida bir qator muammolar ham mavjud. Eng avvalo, mamlakat iqtisodiyoti hanuzgacha neft eksportiga yuqori darajada tayanadi. Diversifikatsiya siyosati ishlab chiqilganiga qaramay, ishlab chiqarish va texnologik sohalarning rivojlanish sur'ati yetarlicha tez emas. Bu holat Saudiya Arabistonining iqtisodiy barqarorligini uzoq muddatda xavf ostiga qo'yadi.

Shuningdek, yoshlar bandligi ham muhim ijtimoiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda. Aholining katta qismini yoshlar tashkil etgani holda, ularning ta'lim va ish bozoriga kirish imkoniyatlari cheklangan. Bu esa kadrlar siyosatini yanada takomillashtirish zaruratini ko'rsatadi. Ijtimoiy sohada esa gender tengligini ta'minlash, ayollarning mehnat bozoridagi ishtirokini kengaytirish va ularning iqtisodiy faoliyatini rag'batlantirish jarayoni davom etmoqda. So'nggi yillarda ayollarga ko'proq erkinliklar berilayotgani, masalan, haydovchilik yoki mustaqil ish yuritish huquqi, jamiyatda sezilarli ijobiy o'zgarishlarga sabab bo'lgan. Biroq an'anaviy qadriyatlar bilan modernizatsiya o'rtasida muvozanatni saqlash hanuz murakkab masala bo'lib qolmoqda.

Shuningdek, mehnat migrantlari bilan bog'liq inson huquqlari muammolari, ish sharoitlari va byurokratik to'siqlar hamon mavjud. Bu muammolarni bartaraf



etish uchun Saudiya hukumati ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, yoshlar uchun startap va innovatsion dasturlarni rivojlantirish, shuningdek, xususiy sektorni kengaytirish orqali yangi ish o'rinlarini yaratishga qaratilgan islohotlarni davom ettirmoqda. Raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellekt asosidagi loyihalar orqali boshqaruv samaradorligini oshirish ham Vision 2030 maqsadlaridan biridir. Umuman olganda, bu jarayonlarning muvaffaqiyati inson kapitalini rivojlantirish, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlash va davlat boshqaruvi tizimini soddalashtirish bilan bevosita bog'liqdir. (Nuruzzamon, 2023) Shu sababli Vision 2030 dasturining to'liq natijaga erishishi mamlakatda iqtisodiy va ijtimoiy sohalarida izchil hamda muvofiqlashtirilgan siyosat yuritilishini talab etadi.

Xulosa

Saudiya Arabistoni tomonidan qabul qilingan "Vision 2030" strategik dasturi mamlakatni neftga qaram iqtisodiyotdan chiqarish, zamonaviy boshqaruv tizimini shakllantirish va jamiyat hayotini yangilashga qaratilgan keng ko'lamli islohotlar majmuasidir. Dastur doirasida iqtisodiy diversifikatsiya, xususiy sektorni rivojlantirish, chet el investitsiyalarini jalb etish hamda ijtimoiy modernizatsiya yo'nalishida muhim natijalarga erishilmoqda. Biroq amalga oshirilayotgan islohotlar bilan bir qatorda ayrim muammolar ham mavjud.

Ular orasida inson kapitalini rivojlantirish, yoshlar bandligini ta'minlash, byurokratik to'siqlarni bartaraf etish va boshqaruv samaradorligini oshirish kabi masalalar dolzarb bo'lib qolmoqda. Shuningdek, jamiyatdagi an'anaviy qadriyatlar bilan modernizatsiya siyosati o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash ham alohida e'tibor talab qiladi. Umuman olganda, Vision 2030 dasturi Saudiya Arabistonining kelajakdagi taraqqiyot modeli sifatida mamlakatni global iqtisodiy maydonda raqobatbardosh, ijtimoiy jihatdan ochiq va barqaror davlatga aylantirish yo'lida muhim bosqich hisoblanadi. Dastur maqsadlariga to'liq erishish esa ta'lim, innovatsiya va boshqaruv sohalarida chuqur islohotlarni izchil davom ettirish bilan chambarchas bog'liqdir.



FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nuruzzamon, M. (2023). Saudi Arabia's 'Vision 2030': Structural Reforms and Their Challenges. Great Britain.
2. Ramady, M. (2024). *The Economy of Saudi Arabia in the 21st Century: Prospects and Challenges*. Oxford: Oxford University Press.
3. Rashad, M. (2016). "Saudis await Prince's vision of future with hope and concern". *Reuters*.
4. Roche, D. J. (2024). "New documentary reveals that 21,000 laborers have died working on Saudi Vision 2030, which includes NEOM, since construction began". *The Architect's Newspaper*.
5. SAUDI VISION 2030. (19 7 2019 г.). Получено из vision2030.gov.sa : <https://web.archive.org/web/20190704194214/https://vision2030.gov.sa/en/programs>
6. Vivian, H. (2022). "Saudi Law Granted Women New Freedoms. Their Families Don't Always Agree". *The New York Times* .
7. Xabbard, B. (2019). "Saudi Arabia Agrees to Let Women Drive". *The New York Times*.